

LESU ZDAR

1-2/13

Foto-obálka: petr grepl

Stromem roku 2013 je jeřáb

V rámci svých osvětových a vzdělávacích aktivit vyhlásují Lesy ČR již řadu let jednu z lesních dřevin jako dřevinu roku, kterou v daném roce přibližují široké veřejnosti. Pro letošní rok byl v pořadí již patnáctou dřevinou roku vybrán jeřáb. Mezi domácí druhy jeřábů náleží bezmála 20 druhů dřevin stromovitého anebo keřovitého vzrůstu. Nejznámější, nejrozšířenější a lesnický nejvýznamnější je jeřáb ptačí.

Jeřáb ptačí: krátkověká dřevina - dožívá se maximálně 150 let

Jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*) je opadavá listnatá dřevina z čeledi růžovitých, blízká příbuzná jabloní, hrušní a dalších ovocných dřevin. Jejím původním domovem je Evropa. Je to takzvaná pionýrská dřevina, které roste na nejrozmanitějších druzích stanovišť. Nejlépe se jí však daří na půdách chudších, kyselejších. Hojně se vyskytuje i ve volné krajině, kde byla často vysazována jako aleje podél cest.

Jeřáb ptačí je oproti jiným našim dřevinám relativně krátkověký – dožívá se kolem 100 až 150 let. Dorůstá obvykle do 15 metrů výšky. Má šedou, hladkou kůru, ve stáří lehce brázditou. Listy jsou střídavé, řapíkaté, lichozpeřené, s 9 až 21 lístky, které jsou přisedlé, podlouhle kopinaté, lysé, na okraji pilovité, při bázi asymetrické. Bílé, slabě nažloutlé a poněkud zatuchle páchnoucí květy jsou uspořádány do květenství zvaného vrcholík. Plodem jsou oranžově červené malvice (jeřabiny). Dozrávají koncem léta a tvoří významnou složku potravy lesní zvěře a ptactva. Dřevo jeřábu ptačího je poměrně tvrdé a ohebné, užívá se k např. výrobě holí, násad, dýhy nebo hudebních nástrojů.

V horských oblastech Krkonoš, Králického Sněžníku a Hrubého Jeseníku roste poddruh jeřáb ptačí olýsalý (*Sorbus aucuparia subsp. glabrata*), dorůstající jen asi do 3 m výšky a lišící se především brzy olýsávajícími pupeny, spodní stranou lístků a eliptickými malvicemi. Syrové plody jeřábu ptačího mohou u člověka vyvolat lehčí otravu. V různých částech areálu tohoto druhu však bylo v historii objeveno několik sladkoplodých odrůd přirozeného původu, poživatelných i za syrova, které pak byly dále šlechtěny. U nás nejznámější je jeřáb moravský sladkoplodý, jehož záměrné pěstování je udáváno od první poloviny 19. století v Ostružné na Šumpersku. V Rusku je to nevežinský jeřáb. Dalšímu šlechtění této odrůdy se věnoval také věhlasný ruský šlechtitel a ovocnář Ivan Vladimirovič Mičurin (1855 – 1935). Výhodou sladkoplodých jeřábů je mimo jiné skutečnost, že u nich zůstává zachována odolnost proti nepříznivým podmínkám a lze je tedy pěstovat i tam, kde už jiné ovocné dřeviny nejsou schopny úspěšně růst. I proto Lesy ČR podporují spolu s Olomouckým krajem a Městem Jeseník projekt Návrat jedlého jeřábu na Jesenícko.

V regionech se dále vyskytují například jeřáb břek nebo jeřáb oskeruše

V poslední době se také ožívuje zájem o vzácné, regionálně se vyskytující jeřáby, zejména jeřáb břek (*Sorbus torminalis*) a jeřáb oskeruši (*Sorbus domestica*), vázané na teplomilnější oblasti státu. Péče o tyto i další vzácné dřeviny je nedílnou součástí trvale udržitelného hospodaření Lesů ČR.

Zatímco břek je poptáván pro své vysoce hodnotné dřevo, oskeruše je využívána zejména jako ovocná dřevina.

Oskeruše se dožívají několika set let. Stáří nejsilnější z nich, Adamcovy oskeruše rostoucí mimo les poblíž Strážnice na Moravě, je odhadováno na 400 let. V nedaleké Tvarožné Lhotě se dne 6. dubna 2013 uskuteční v pořadí již 12. ročník „Slavností oskoruší“, pořádaný nevládní organizací INEX a místními obyvateli a věnovaný právě této dřevině a z ní získávaným produktům. Zřejmě nejsilnější oskeruše ve střední Evropě (s výškou 20 m, obvodem 496 cm a odhadovaným stářím 400 – 500 let) pak roste v Modre na Slovensku. Zbývající domácí druhy jeřábů jsou převážně keřovitého vzrůstu. Mnohé jsou výsledkem přirozeného mezidruhového křížení různě starého data. Některé z nich jsou vázány na velmi malá území (jedná se o tzv. endemity), navíc s počtem pouhých několika desítek či stovek jedinců. S ohledem na jejich vzácnost jsou většinou zařazeny do tzv. červeného seznamu ohrožených druhů. Jeřáb sudetský a jeřáb český náleží mezi zvláště chráněné druhy. Hlavní význam všech druhů našich jeřábů spočívá zejména ve zvyšování biologické rozmanitosti naší přírody.

Plody jeřábu ptačího

Plody jeřábu oskeruše

Známi jsou také mezidroví kříženci přirozeného i umělého původu mezi jeřábem mukem (*Sorbus aria*) a hrušněmi (*Pyrus sp.*) – tzv. hruškojeřáby (*Sorbopyrus*) či umělého křížení mezi u nás domácím jeřábem mukem a tzv. černým jeřábem, tedy severoamerickou aronií (*Aronia melanocarpa*) – tzv. jeřáboplodec (*Sorbaronia*). V obou případech se však jedná spíše o zřídka pěstované dřeviny, nebo dřeviny rostoucí v dendrologických sbírkách.

Zbyněk Boublík

17. lesnický reprezentační ples

V sobotu 26. ledna ožily prostory Kongresového centra Aldis Hradec Králové 17. Lesnickým reprezentačním plesem.

Již hodinu před začátkem se začali scházet návštěvníci. U vstupu je vítali trubači ze souboru Markazín a v prvním patře čekání na začátek plesu zpestřovala cimbálová muzika. Tam si také příchozí prohlédli ceny, které bylo možné vyhrát

při slosování vstupenek.

Ples zahájily slavnostní fanfáry a úvodní slovo moderátorky Jany Doleželové. Následovalo předtančení v podání členů hradecké skupiny Krok. K tanci návštěvníky plesu pozval Gustav Brom Big Band se svými sólisty. Jejich široký repertoár se vyznačoval vysokou kvalitou provedení.

Okolo deváté hodiny si přišli na své četní fanoušci zpěvačky Anny K. Další z hostů – skupina Charlie Straight – patřila svým mladým, dynamickým a bezprostředním projevem rozhodně k těm, díky kterým se všichni v sále výborně bavili. Jeden z jejich členů spolupracoval i při vylosování hlavních cen a udělal tak radost nejen výhercům. Známe hity a exotické zpestření vnesla do sálu skupina Boney M PARTY Group.

Na Malém sále se střídaly Dechová hudba Krajanka, Hradecká cimbálová muzika a Cimbálová muzika Réva. Všichni předvedli projev nejen hudebně na úrovni, ale také hráli s chutí a to se odrazilo v celkově příjemné atmosféře. Přidáme-li ještě možnost ochutnat zvěřinové speciality, bylo opravdu proč si vybrat tento ples.

Pěstování rychlerostoucích dřevin u lesního závodu

Židlochovice

Zájem o pěstování rychle rostoucích dřevin pro energetické využití přetrvává, mnohá očekávání rychlého růstu tohoto odvětví včetně rozvoje trhu s těmito obnovitelnými surovinami se však naplňují jen pozvolna.

První plochy pro pěstování dřevin pro energetické využití byly založeny u lesního závodu Židlochovice již v roce 2007. Jak z dnešního pohledu můžeme hodnotit založené výsadby?

Když se před šesti lety u státního podniku začala realizovat myšlenka pěstování rychle rostoucích dřevin na zemědělské půdě k produkci štěpky pro energetické využití, byly v rámci Lesního závodu

Židlochovice hledány vhodné zemědělské pozemky. Především ve spolupráci s pracovníky Pozemkového fondu řešil tento úkol tehdejší zaměstnanec vedení podniku, a tak bylo v letech 2007-2008 pro tento účel od pozemkového fondu vyčleněno 36,3 ha zemědělské půdy. V jednom případě se jednalo o plochu pronajatou od soukromého vlastníka. Celkem byly touto organizační jednotkou založeny čtyři produkční plochy.

V roce 2007 dvě výsadby; jedna v k. ú. Pohořelice (3,00 ha) a další v k. ú. Přímětice (4,77 ha). V tomto roce byla založena i vlastní matečnice v k. ú. Ivaň (1,0 ha) s cílem produkovat reprodukční materiál (řízky) pro budoucí vlastní potřebu a na prodej.

V následujícím roce 2008 pokračovaly výsadby na ploše v k. ú. Přítluky (14,38 ha) a Pohořelice (14,19 ha). Vlastní výsadbě obvykle předcházela zemědělská příprava půdy a zaměření budoucích výsadeb. Jako výsadbový materiál byly použity řízky vrb a topolů 20 cm dlouhé.

Řízky byly sázeny do řádků mechanizovaně pomocí sazeče neseného za traktorem, nebo i ručně. Vzdálenost řádků byla 250 cm, řízky byly v řadě sázeny ve vzdálenosti 50 cm. Vysázeny byly různé kolony topolů, většinou z okruhu kříženců topolu Maximovičova (*Populus x maximowiczii*), označované častěji jako MAX 4, MAX 5 či Oxford. U vrb se jednalo nejčastěji o křížence vrby (*Salix x smithiana*) a *S. x rubens*. Reprodukční materiál pocházel od Obce Všemyslice (materiál původem z Rakouska) a z Výzkumné stanice Uherské Hradiště VÚLHM Jíloviště-Strnady.

Zkušenosti z výsadeb

Již v prvních letech bylo zřejmé, že na některých místech není vzrůst řízkovanců stejnoměrný. Na některých plochách bylo možno nalézt části, kde topoly či vrby odrůstaly velmi dobře, ale i místa, kde řízky krněly a nepřirůstaly. Proto byly na problematických lokalitách provedeny půdní rozbory, které ukázaly, že důvodem špatného růstu je značné zasolení těchto půd, především vysoký obsah sodíku, vysoké pH a často i značné zamokření, které by však samo o sobě nemělo být pro dobrý růst dřevin limitující.

Příčinu nedobrého růstu na některých plochách lze odvodit již ze způsobu, jakým byly pozemky pro tento účel získávány. Pozemkovým fondem byly často uvolňovány pozemky, které nebyly příliš vhodné ani pro zemědělskou produkci právě i z důvodů zasolení či pomáčení, což se projevilo i v pěstování dřevin pro energetické účely. Při zakládání ploch rychle rostoucích dřevin je třeba mít tuto zkušenost v patrnosti, a zvláště v případě, že se jedná o půdy méně kvalitní, je vhodné před výsadbou nechat vyhotovit půdní rozbory.

V roce 2009 již další výsadby rychlerostoucích dřevin nepokračovaly. Důvodem byl nedostatek vhodných zemědělských pozemků a také značná finanční náročnost výsadeb a péče v počátečních letech. Založená matečnice byla využívána pouze z části, neboť zájem o reprodukční materiál nebyl velký. Provoz matečnice vyžaduje každoroční ořez hlav, tak aby mohly narůst každý rok nové letorosty, což je poměrně nákladné, proto byla matečnice plošně zredukována.

V současné době je již první produkční plocha sklizena. Dřevní biomasa byla prodána formou aukce uchazeči, který podal nejvýhodnější nabídku. Předpokládáme, že plochy budou pětikrát opakovaně sklizeny a že v minulosti investované prostředky se podaří získat zpět i s určitou mírou zisku.

Ing. Jan Dvrtěl, LZ Židlochovice

Proč jsou na stromech různé značky a co označují?

Při svých aktivitách v lesích si jistě všimáte řady různých značek na stromech. Mají pravidelné i nepravidelné tvary, jsou bílé nebo mají pestré, někdy dokonce signální barvy, jsou trvalé i dočasné, krátkodobé, jsou jasného, ale i méně jasného určení.

Pokud se pohybují po lese s lidmi, kteří nejsou z oboru, často se ptají, co některé značky znamenají. A třeba také, proč děláme na stromy různobarevné tečky. Určení některých, vám třeba neznámých značek, se pokusím přiblížit.

Na kmeny stromů umísťují značky nejen lesníci, ale i další organizace, které je za nějakým účelem v lesích potřebují a mohou je zde mít.

Nejvíce značek využívají při své práci určité

lesníci, ale řadu označení mají na stromech například orgány ochrany přírody, výzkumníci, topografové, vodohospodáři, vojáci, myslivci, projektanti i další.

Cizí značení

Pomineme značení, které slouží pěším turistům, cyklistům a běžkařům, to je všem jistě dobře známé. Za zmínku ale určitě stojí, že je to údajně nejrozsáhlejší a nejpropracovanější systém značení pro turisty na světě. Velká část jeho tras vede právě lesy, takže hustota jeho značek je opravdu vysoká.

Ochránci přírody jsou vyznačeny především hranice maloplošných chráněných území, jako jsou přírodní památky a rezervace. Jsou vyznačeny na stromech širokým červeným pruhem kolem stromu. Výzkumné ústavy mají v lesích vyznačeny imisní, výzkumné a zkusné plochy. Mívají nejčastěji 0,20 nebo 0,50 ha. Po obvodu jsou označeny bílým vodorovným proužkem a uvnitř plochy je označen každý strom žlutým pořadovým číslem.

V místech, kde se střetávají hranice majitelů lesů, bývají tyto hranice vyznačeny nejen měřičskými trvalými body, ale pro zvýraznění jsou různě označeny i hraniční stromy. V lese se nacházejí také triangulační měřičské body, ty bývají kromě patníku a sloupku s tabulkou zvýrazněny také označením nejbližších stromů trojúhelníkem postaveným na špičku. Můžete vidět i značky, které slouží projektantům při plánování výstavby a oprav cest. To je nejčastěji označení vzdáleností a objektů podél tras cest.

Lesnické značky

A nyní k tomu, co všechno v lese označují lesníci. Trvale je vyznačeno především prostorové rozdělení lesa. Také nejvyšší stromy i celé kvalitní porosty, které jsou určeny pro sběr osiva, se označují trvale.

Všechny lesy jsou rozděleny na jednotky prostorového rozdělení lesa, které slouží pro orientaci, přehlednost, evidenci, plánování atd. Větší jednotky se nazývají oddělení, jsou velké několik desítek

hektarů. Jsou tvořeny několika menšími dílci. Oddělení máme v lesnické evidenci pod čísly, dílce pod velkými písmeny.

Hranice oddělení je většinou tvořena cestami, potoky, okraji lesa, průseky. Na stromech jsou označeny dvěma vodorovnými pruhy bílé barvy. Pruhy mají délku 20 cm, šířku 4 cm, a je mezi nimi mezera široká 4 cm. Hranice dílce je tvořena často rovným průsekem. V terénu je označena jedním vodorovným pruhem. Značení je poměrně husté, většinou je vidět od jedné značky na druhou. Toto označení je obnovováno trvalými barvami. Na kůře stromů sice trpí povětrnostními vlivy a také se v něm objevují mezery, jak stromy přirůstají do tloušťky, ale na stromech vydrží i desítky let. Někde jsou, nebo v minulosti bývaly, na křižovatkách na stromech přímo tabulky s čísly oddělení nebo bylo číslo napsáno černou barvou na bílém obdélníku.

výzkumná plocha

triangulační bod

přírodní památka

okraj plošné seče

*hranice oddělení**staré označení oddělení*

Nejkvalitnější stromy pro sběr osiva jsou označeny číslem mezi dvěma bílými pruhy, kvalitní porosty byly označeny na okrajích zeleným pruhem kolem stromu nebo křížem. Ale tyto značky můžete vidět zřídka.

Nejpestřejší a nejvíce barevné jsou značky, které označují budoucí těžbu v lese. Zde je nutné poznamenat, že všechny jednotlivé stromy nebo části porostů určené k těžbě jsou u podniku Lesy České republiky předem vyznačeny a evidovány. Pro označení jednotlivých stromů k těžbě slouží tečky. K označení plošných sečí slouží označení okrajů svislými pruhy a obrácenými písmeny T, stromy, které mají zůstat stát se označují křížkem. Pro přibližování dřeva nebo těžbu harvestory bývají vyznačeny linky pro pohyb strojů v porostech šipkami nebo šikmými pruhy na kmenech stromů.

K vyznačení těžeb se používají výrazné barvy, někdy dokonce až signální, aby byly pro zpracovatele těžby dobře viditelné a nepřehlédnutelné. Při zpracování roztroušené těžby je také potřeba, aby se vyznačené stromy daly ve velké ploše porostu snadno najít. Revírníci pro různé druhy těžeb používají různé barvy. Jiné pro probírky, mýtní těžby, nahodilé těžby, kůrovcovou těžbu, vyznačení samovýrob pro obyvatele na palivo atd. Pro volbu barev ale pravidlo neexistuje. Dále mohou být v porostech vyznačeny například lapáky na kůrovce před jejich pokácením, ty jsou označeny písmenem L nebo pořadovým číslem. Barvy jsou ekologicky nezávadné, mají kratší životnost a po letech blednou a samy mizí. Pokud tedy potkáte revírníka, který má oblečení a ruce od různých pestrých barev, tak nikde nenatíral plot, ale nejspíše se věnuje vyznačování těžeb.

Tak může být v lese vyznačeno spousta dalších věcí. Například při různých pracích v lese, opravách cest a třeba odvozu dřeva pracují pro dodavatele prací někdy lidé, kteří les dobře neznají, tak mají příjezdovou cestu na místo vyznačenou různobarevnými šipkami na asfaltu, cestě, stromě na křižovatce, aby nezabloudili v rozsáhlé síti lesních cest.

Po těchto šípkách se nevydávejte, ty vedou k cílům pracovním, raději se vydejte po výše zmíněných značkách turistických, vedoucím k cílům rekreačním.

Ing. Jarmil Krejsa

Zdobení vánočního stromu v Pavlovicích

Již několikátý rok organizuje na obecním náměstíčku v Pavlovicích Občanské sdružení Horák Pavlovice spolu s místními občany a Lesní správou Bučovice zdobení vánočního stromku.

Na závěr loňského roku 2012 se tak stalo první prosincovou sobotu. Pro tuto slavnostní příležitost byl z našeho revíru vybrán a přivezen statný smrček, který odvážní dobrovolníci postavili a bezpečně zpevnili. Jeho zdobení zajistily přinesenými a často vlastnoručně vyrobenými ozdobami především děti.

Akce proběhla za velkého zájmu místních obyvatel, pro všechny zúčastněné organizátoři připravili něco pro zahřátí. Na připravených

ohništích se v kotlích vařil vánoční punč pro dospělé, ovocný čaj slazený medem pak pro děti. Také se rozdávaly pečené vánoční perníčky. Navzdory chladu, počasí již bylo pravé prosincové, panovala veselá nálada. Po setmění se všem zatajil dech, když se nazdobený vánoční strom rozzářil a ukázal v celé své kráse.

Všichni přítomní si tento významný den užili a zároveň se těšili, že si v příštím roce tuto již zaběhnutou tradici opět zopakují. V následujících dnech až do samotného štedrého dne místní děti stromek hlídaly, aby ho někdo nepoškodil, či neodcizil něco z jeho cenné výzdoby.

Ing. Jiří Dobeš, revírník LS Bučovice

Ošetření významných stromů v přírodní rezervaci U doutné skály na LS Znojmo

V prostoru Krajiné památkové zóny Vranovsko – Bítovsko se nachází Přírodní rezervace U doutné skály. Z výsledků provedených průzkumů v dané lokalitě, v průběhu ledna až dubna 2012 a z potřeb vlastníka daného území – LČR, s. p., lesní správy Znojmo, vyplynul záměr ošetřit významné stromy v okolí přístupové cesty k hradu Bítov.

Jedná se o prostor historického lesoparku, který vzhledem ke svému významu z pohledu turistiky již není možné bez úpravy dále bezpečně a smysluplně využívat. Celé území se nachází v blízkosti hradu Bítov a historicky bylo součástí komponované krajiny lesů a lesoparků, vytvářené programově vlastníky panství zejména v 19. století.

Prastará kulturní krajina kolem hradu a soutoku

řek Dyje a Želetavky byla obývaná již od neolitu. Hrad Bítov byl důležitým opěrným bodem Přemyslovců a byl vystavěn na úzkém skalnatém ostrohu asi 70 m nad hladinou říčky Želetavky, která ostroh obtéká. Později zbudovali nad hradem hrabata Daunové (1755-1904) rozsáhlý hradní lesopark hvězdicového půdorysu. Kompozičně zde byly vysázeny různé, mnohdy i cizokrajné stromy a dřeviny. Stavebně byly doplněny množstvím malých staveb určených k odpočinku, zastavení a romantickému rozjímání. Areál má obdobnou hodnotu jako zámecký interiér, významnou roli zde měly s největší pravděpodobností vzdělané a kultivované osobnosti z řad správců lesních pozemků.

Lesy ČR, s. p., nechaly vypracovat projektovou dokumentaci, která bude použita k žádosti o finanční podporu z Operačního programu Životní prostředí. Předpokládané provedení proběhne v jedné etapě se zahájením stavby v r. 2013 a jejím ukončením v r. 2014. Cílem projektu je ošetření významných stromů a výsadba nových stromů v aleji a v porostech, které jsou lesem zvláštního určení. Při průzkumu oblasti v loňském roce bylo pozorováno 27 druhů ptáků. Je zde zřejmé velké množství dutinových druhů a také pestré druhové spektrum a početný výskyt šplhavců. Aktuálně byl zjištěn zvláště chráněný druh - strakapoud prostřední a lze předpokládat i výskyt dalších druhů zvláště chráněných ptáků jako je lejsek šedý a holub doupňák. Byly také zjištěny stopy po existenci zvláště chráněných stromových kolonií netopýrů, jako jsou například netopýr rezavý, vodní, hvízdavý a ušatý. Z pohledu turistiky pak lokalita navazuje na množství turistických tras a cyklostezek v okolí Bítova.

Na stromové dutiny, ale i na staré stromy včetně mrtvého a odumírajícího dřeva je nutno pohlížet jako na základní biotopy významné z hlediska ochrany přírody a bude třeba je ve většině zachovat. Lesní porost by měl být prosvětlen odstraněním části mladých dřevin v blízkosti stromů s vyvinutými dutinami. Při dosadbě by měly být využity především dřeviny, jako jsou lípa malolistá a velkolistá, dub zimní a letní, buk lesní a jeřáb břek. Budou odstraněny stromy ohrožující především zdraví a majetek a stromy se zhoršeným zdravotním stavem. Jednoznačně dojde k udržení a zachování biotopu a tím zajištění ochrany a vývoje živočichů uvedených v Červených seznamech. Alej je velmi významnou lokalitou z pohledu krajinného rázu a současně jako jedinečný biotop pro živočichy. Bez odborného a specializovaného ošetření stromů by došlo k jejímu rozpadu a následně úplnému zániku.

Winter Survival a společenské funkce lesa

Ve dnech 28. ledna až 1. února 2013 se uskutečnil v horském lesním prostředí Jeseníků již 19. ročník

Mezinárodního Mistrovství Armády České republiky v zimním přírodním víceboji „Winter Survival 2013“.

O funkcích lesa (produkčních, mimoprodukčních, společenských, tržních, netržních apod.) se toho již hodně napsalo z různých hledisek a pohledů. Rád bych však upozornil na akci Winter Survival 2013, která s funkcemi lesa nikdy spojována nebyla.

Jedná se o závod, v překladu „boj o přežití“, který je zcela odkázán na poskytování společenské funkce lesa. Při plnění všech velmi náročných disciplín (sjezd na lyžích terénem s plnou zátěží, slaňování na ledových skalách, záchrana výsadkáře z koruny stromu, nocování v krajině, orientační běh a mnoho jiných) je využíváno lesního prostředí jako celku.

Díky solidnosti a korektnosti žadatele, ve všech ročnících se jednalo o Univerzitu obrany Brno, neměly lesní správy (Karlovice, Jeseník, Město Albrechtice, Loučná nad Desnou) problém s vydáváním souhlasného stanoviska k umožnění této hromadné akce na svých lesních pozemcích. Obdobně tak tomu bylo i u orgánů státní správy lesů a orgánu ochrany přírody.

V letošním roce díky pochopení organizátorů, zejména plk. gšt. Ing. Josefa Trojana a PaedDr. Jana Migdau, byla po celou dobu závodu umístěna v prostorách horského hotelu VLRZ Ovčárna pod Pradědem výstava ke stoletému výročí vysazení kamzíka horského v Jeseníkách a současně byl promítán videofilm „Kamzík horský“, autorů jak výstavy, tak i filmu Ing. Jiřího Pecháčka a Ing. Mileny Hamerské.

Není tedy divu, že na společenském večeru byly účastníky diskutovány problémy v myslivosti, lesnictví i ochraně přírody. Všichni účastníci, a byli to závodníci z Belgie, Rakouska, Polska, Německa, Slovenska a Česka, byli přírodou v okolí nejvyšší hory Moravy (Praděd – 1491 m n. m.) nadšeni a velmi rádi se sem vždy vracíjí.

A kdo vlastně mistrovství vyhrál? Vítězem 19. ročníku Mezinárodního Mistrovství Armády České republiky v zimním přírodním víceboji „Winter Survival“ se stalo družstvo „Základna munice Týniště nad Orlicí“, druhé místo obsadilo družstvo „Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany Brno“ a třetí místo pak družstvo „Vojenská policie“. Výherci si zaslouží největší gratulaci, stranou však nesmí zůstat ani všech ostatních osmnáct družstev, které stály na startu závodu.

Ing. Jaromír Latner, CSc.

O jeřábu oskeruši

Jeřábů u nás roste několik druhů. Tím nejběžnějším je dozajista jeřáb ptačí, který se přirozeně vyskytuje od vysokohorských lesů až do pahorkatin. Na podzim jsou to ty nápadné stromy s červenými střapci jeřabin rostoucích často podél cest. V 19. století byl nalezen na severní Moravě strom s nehořkými plody. Tento strom dal základ sladkoplodému jeřábu moravskému, který se dnes

pěstuje jako ovocná dřevina. S ostatními jeřáby se na našem území můžeme setkat jen v teplejších oblastech. V teplých doubravách můžeme nalézt jeřáb břek, jeřáb muk a na některých lokalitách i jeřáb oskeruši (*Sorbus domestica* L.), někdy též nazývaným i oskeruší domácí, na jihovýchodní Moravě též „oskoruší“. A právě tomuto zajímavému druhu jeřábu jsou věnovány následující řádky.

Původnost jeřábu oskeruše na našem území není zcela jistá, někteří dendrologové jej u nás považují pouze za zplanělý druh, jiní uvádějí, že původnost oskeruše na našem území je pravděpodobná. Nelze tedy s jistotou říci, zdali jeho rozšíření u nás není dílem člověka. Jedny z prvních písemných zmínek o existenci tohoto stromu v Evropě pocházejí z antické doby. Římané se zřejmě zasloužili o další rozšíření tohoto oblíbeného ovoce, neboť údajně vysazovali oskeruši podél cest v rámci jejich tehdejšího impéria. Centrum původního výskytu tohoto druhu se nachází v jihovýchodní Evropě, především v oblasti středomoří od Pyrenejí přes Apeniny, Kypr až do Malé Asie po Kavkaz. V České republice se vyskytuje pouze v nejteplejších oblastech našeho státu, především v Pomoraví a hlavně v Moravském Slovácku až po Zlín. Ojedinelé stromy lze nalézt i ve středních Čechách. Celkem se odhaduje, že na našem území roste kolem 800 plodících stromů.

Většina u nás rostoucích oskeruší roste ve starých sadech, vinicích, mnohé stromy zůstaly zachovány ve volné krajině. Jsou to stromy původně pěstované pro užitek z ovoce. S oskeruší se však můžeme setkat i v lesních porostech. V lesích dosahuje tato dřevina výšky až 26 m a výčetního průměru 66 cm. Nejčastěji ji nacházíme jako výstavek v bývalých pařezinách. Stromy rostoucí mimo lesní porosty mají pravidelnou kulovitou korunu, a proto i výška těchto stromů je nižší, asi 15 m.

Oskeruše je málo odolná dřevina vůči chladu, upřednostňuje teplá stanoviště (1. a 2. lesní vegetační stupeň) bohatá na živiny, často roste na vápnatých vysychavých půdách, neboť odolnost vůči suchu je velmi dobrá. Schopnost přirozené obnovy této dřeviny ze semen je velmi malá. Dle lidové moudrosti potřebuje semeno oskeruše projít trávicím traktem nějakého živočicha, aby mohlo vyklíčit. Nové poznatky to však nepotvrzují. Dnes víme, že semena musí projít stratifikačním procesem v délce 10 – 12 týdnů. Poměrně krátká doba stratifikace by mohla být důvodem, proč u nás není tato dřevina hojnější, neboť naše zimní období je pro stratifikaci semen příliš dlouhé a klíčící semena mohou být zničena pozdními mrazy. Přirozená obnova z výmladků či kořenů je u oskeruše velmi dobrá. Oskeruše je světlomilná dřevina, proto je vhodné ji v lesních porostech věnovat pozornost a uvolňovat jí prostor na úkor ostatních dřevin. Mladé stromky či výmladky jsou pro zvěř velmi atraktivní potravou, proto je nutné při výsadbě oskeruší bezpodmínečně zajistit ochranu sazenic, nejlépe individuální ochrannou.

Oskeruše nachází uplatnění i jako plodonoš pro zvěř, především v oborách, tam kde její růst klimatické podmínky dovolují. Ze spárkaté zvěře plody s oblibou vyhledává zvěř vysoká a černá, muflon, daněk. Tam, kde je zvěře málo nebo není zvěř na tuto potravu naučená kvůli vzácnosti této dřeviny, zůstává po opadu pod stromy množství nezkonsumovaných plodů.

Ve volné krajině padlo mnoho stromů za obět' scelování pozemků. Mnohé stromy jsou dnes již značně staré a prosychají. K nedobrému zdravotnímu stavu stromů přispívá v některých letech i houbová choroba strupovitost jabloní (*Venturia inaequalis*), která je známá spíše pěstitelům jabloní.

V lesních porostech si oskeruše zaslouží zvýšenou pozornost při provádění těžeb. Tyto vzácné stromy by měly být již během vegetačního období označeny tak, aby při případné těžbě nedocházelo nevědomě k jejich skácení. Exmpláře oskeruše si jistě zaslouží ponechat na holině jako výstavky. Při provádění výchovných zásahů je vhodné tyto stromy v okolním porostu uvolňovat.

Dřevo oskeruše je tvrdé, těžce štípatelné, tuhé a vhodné k obrábění a leštění. Svými vlastnostmi se řadí ke skupině domácích barevných dřev, kam patří jabloň, hrušeň, břek a je vhodné i pro

nábytkářské využití, k výrobě uměleckých předmětů, silně namáhaných nástrojů jako např. hoblíků, různých forem a hudebních nástrojů. U nás však dřevo oskeruše nemá v tomto směru větší hospodářský význam.

Semenný sad oskeruše

Na jaře v roce 2001 byl v rámci projektu záchrany genofondu této dřeviny na jihovýchodní Moravě založen ojedinělý semenný sad. Tato výsadba o výměře 0,87 ha se nachází v komplexu listnatých lesů na polesí Diváky lesního závodu Židlochovice. Celkem bylo vysazeno 182 kusů roubovanců. Výsadbový materiál byl získán roubováním či očkováním z reprodukčního materiálu vybraného ze 70 matečných stromů. Ačkoliv má dnes tento sad již 12 let, stromy doposud neplodily. Snad se již v nejbližších letech dočkáme prvních plodů, neboť takto staré stromy by už plodit měly.

Plody oskeruše a jejich využití

Plody oskeruše jsou 2 - 4 cm velké malvice se semeníkem podobným jako u vzdáleně příbuzné jabloně. Plod obsahuje 1-3 semena v pětipouzdrém jádřinci. Nejčastěji je však v plodu pouze jedno semeno. Rozlišujeme stromy s plody ve tvaru malého jablíčka či hruštičky, existují však i přechodové formy. Jednotlivé plody jsou uspořádány v okolíku, jejich barva je zelená až žlutá a na osluněné straně mají zpravidla červené líčko. V září oskeruše postupně opadávají na zem. Chuť čerstvě opadlých oskeruší není obvykle vůbec příjemná, je hořká a trpká. Hodně záleží na tom, v jaké fázi zralosti plod ze stromu opadne. Tvrdé zelené plody jsou téměř nejedlé a je třeba je ponechat několik dní zhniličkovat. Jakmile mají plody alespoň částečně nahnědlou barvu a jsou měkké, je možno je konzumovat. Chuť takovýchto plodů lze jen stěží k něčemu přirovnat, nejbliže snad k chuti přežralého jablka s tóny začínajícího hnilobného procesu. Jádřinec se semeny a slupka se většinou nekonzumuje. Nejlépe je celý měkký obsah oskeruše v ústech „vysát“. Jistou praxi získá člověk během konzumace, pokud jej ovšem prvotní dojem neodradí.

Plody se používají v kuchyni i v léčitelství. Zejména pomáhají při zažívacích obtížích. Lze je využít k výrobě marmelád, kompotů na sušení či je lze zmrazit. V největší míře jsou však plody oskeruší v posledních letech využívány na výrobu vynikající pálenky – oskerušovice. Jedná se o jeden z nejcennějších a nejdražších destilátů, neboť plodících ovocných stromů je poměrně málo a příprava kvasu je velmi pracná. Oskeruše se musí postupně přebírat, do kvasu se musí přidávat pouze zhniličkovaté plody. Dalším důvodem, proč se jedná o vzácný destilát, je skutečnost, že stromy neplodí každý rok. Větší úroda se dostaví tak jedenkrát za 2-3 roky. Jedna z řady lidových pověr o oskeruši traduje, že ozáří-li kvetoucí strom světlo blesku, květy ztratí schopnost zarodit plody. Určitou souvislost letních bouřek s plodností oskeruší v daném roce nelze vyloučit, neboť v deštivých

dnech může dojít ke špatnému opylení květů. Také vítr přicházející s bouří může napáchat velké škody olámáním květů, které jsou v této fázi vývoje velmi křehké.

Značné množství oskerušových stromů roste v Bílých Karpatech v okolí obce Tvarožná Lhota, která se dostala do širšího povědomí veřejnosti díky propagaci této zajímavé ovocné dřeviny. Jedna z takovýchto akcí je i Slavnost Oskoruší pořádaná každý rok v dubnu, jejíž součástí je i košt oskerušových pálenek. Letos se mohou návštěvníci zúčastnit již XII. ročníku, který bude pořádán 6. dubna.

Ing. Jan Dovrtěl, LZ Židlochovice

Lovecká hudba jako součást mysliveckých tradic

Již po dva roky je Souborem loveckých trubačů LČR, LS Jeseník realizován projekt „Setkávání dětí a mládeže s loveckou hudbou“. V rámci tohoto projektu jsou navštěvovány základní školy v okrese Jeseník a v nich pak členy souboru předváděny ukázky lovecké hudby a loveckých signálů s výkladem historie vzniku, použití a významu.

Poutavým výkladem vedoucí souboru Renáty Jeřábkové jsou žáci vtaženi do veškerého dění při společných lovech či společenských a kulturních akcích.

Cílem projektu je vzbudit u dětí a mládeže zájem o přírodu, les, myslivost a loveckou hudbu, jež je bezesporu součástí mysliveckých tradic a českého národního kulturního dědictví.

Program „Setkávání dětí a mládeže s loveckou hudbou“ je umožněn díky pochopení a finanční podpoře KŘ LČR v Šumperku. V roce 2012 byl realizován na čtyřech základních školách v Jeseníku s celkovou účastí 648 žáků. Ohlas byl ve všech případech kladný a tak si lze jen přát, aby mohl pokračovat i v roce 2013.

Ing. Jaromír Latner, CSc.

Přírodní památka Kusá hora

Lesní správa Choceň státního podniku Lesy České republiky obhospodařuje převážnou část Přírodní památky Kusá hora. Tato památka se nachází na katastrálním území Srbce u Luže, mezi obcemi Řepníky, Srbce, Štěnec a Domanice. Vyhlášena byla 1. prosince 1990 Okresním národním výborem v Chrudimi.

Důvodem ochrany je ochrana lesních biotopů s výskytem čistých bučin a smíšených dubohabrových porostů na opukovém podloží se zastoupením jedlí a acidofilních doubrav.

Na stránkách nad osadami Srbce, Domanice a Štětec rostou botanicky cenné hajní a teplomilné druhy rostlin, jako je například střevíčník pantoflíček, lilie zlatohlavá, kokořík mnohokvětý či dymnivka dutá. Na rybníku Štětec je to z vodních rostlin prustka obecná. Celkem se na území přírodní památky vyskytuje 68 ohrožených druhů rostlin. Dále tu žije asi 170 druhů obratlovců.

Jako výchozí bod našeho výletu může sloužit kterákoliv z výše jmenovaných obcí, ale pouze v obci Řepníky se lze občerstvit. V centru obce v letních měsících lze navštívit koupaliště nebo také volně přístupné víceúčelové hřiště s pevným povrchem. Dále je zde možno zapůjčit a pronajmout tenisový dvorec. První historická zmínka o obci je v darovací listině z roku 1167, "kterouž nadání" učinil kníže Vladislav II. Novému latinskému klášteru Premonstrátskému v Litomyšli. Ve 13. století náležely Řepníky k župě Vratislavské a ve 14. století byly již osadou farní. Když bylo zřízeno biskupství v Litomyšli, připadly klášterní statky jim a s nimi i Řepníky s farním kostelem v roce 1349.

Mezi pamětihodnosti patří pozdně barokní kostel sv. Vavřince z roku 1783, v němž se nachází rokoková kazatelna a kamenná křtitelnice. Na hřbitově stojí dřevěná hranolová zvonice a před ní kamenný kříž z roku 1823.

Obec protíná značená turistická stezka a dvě cyklotrasy. Pokud se vypravíme po cyklotrase směrem severozápadním, asi po 2 kilometrech dorazíme na okraj obce Pěšice kde najdeme rozvaliny tvrziště, které jsou součástí přírodní památky Kusá hora. Na počátku 15. století držel pěšickou tvrz loupeživý rytíř Ješík z Popovce, který pořádal loupeživé výpravy až na Moravu. Litomyšlský biskup Jan patřil mezi postižené, ale toto řádění si nenechal líbit a dobyl tvrz i ostatní Ješíkovy statky. Odtud se pěšky jižním směrem dostaneme přes údolí Řepnického potoka na rozlehlé slovanské hradiště, kde jsou ještě dnes patrné mohutné valy a příkopy směrem na obec Řepníky. Z východní strany bylo hradiště chráněno hlubokým údolím Řepnického potoka, ze severní a západní strany brání v přístupu prudké svahy. Odtud je nádherný výhled až na Kunětickou horu u Pardubic. Dále pak můžeme pokračovat jižním směrem asi 2 kilometry zpět do obce Řepníky a po turistické trase se dostaneme po jednom kilometru na překrásnou vyhlídku nad obcí Střemošice. Zde stojí Poklona sloup Nejsvětější Trojice pocházející z první poloviny 18. století a pod ním začíná Přírodní rezervace Střemošická stráň.

Důvodem ochrany jsou přirozená lesní a lesostepní společenstva na opukových stránkách s dubohabrovým porostem. Vyskytují se zde chráněné a ohrožené druhy rostlin, jako například orlíček planý, medovník meduňkolistý, vstavač májový a střevíčník pantoflíček. Tuto floru doplňují stepní druhy hmyzu a drobného ptactva. Výlet zakončíme nedaleko odtud na bývalém tvrzišti Žižkův stůl, kde podle pověsti přenocoval Žižka se svými spolubojovníky.

Putování kolem Blažejského rybníka

Jedním ze zajímavých míst, která najdeme v územní působnosti lesní správy Toužim, je rybník a ruina kostela sv. Blažeje. Leží pod dominantou místního regionu – masivem Třebouňského vrchu, nedaleko obce Nežichov, cca 8 km od města Toužim.

V roce 2009 zde občanské sdružení Cesta z města vytvořilo naučnou stezku, která je dlouhá 2,5 km a má 8 zastávek. Stezka začíná u silnice asi 1,5 km za Nežichovem, ke kostelu sv. Blažeje se pohodlně dostanete po zpevněné cestě. Zbytek stezky je veden po louce kolem rybníka a je značen velice spoře, i přesto zde zabloudit určitě nemůžete.

Lokalita kolem rybníka, která se skládá z mozaiky luk, mokřadů a křovin, je zařazena mezi lokality Natura 2000 (Natura 2000 je soustava chráněných území vzniklá na základě mapování přírodních biotopů v členských státech EU, důvodem vzniku je ochrana nejvzácnějších a nejohroženějších druhů rostlin, živočichů a přírodních stanovišť).

Podmáčené louky jsou díky dnes poměrně vzácné rostlině s podivuhodným jménem - čertkus luční, domovem vzácného a u nás téměř vyhynulého motýla hnědáka chrastavcového. Výskyt motýla je na tuto rostlinu přímo vázán, jeho housenky se jejími listy živí. Mezi četnými druhy flory zde najdeme mnoho druhů ostřic, tužebník jilmový, rašeliníky nebo třeba kosatec žlutý. Místní mokřady obývají početné populace obojživelníků. Setkáte se zde například se skokany hnědými i zelenými. Hladina přilehlého rybníka je domovem mnoha druhů vodního ptactva, mezi které patří kromě kachen také potápka roháč, polák chocholačka či polák velký.

Historickou zajímavostí krajiny pod Třebouňským vrchem je ruina barokního poutního kostela sv. Blažeje. Založen byl Raimundem III., opatem premonstrátského kláštera v Teplé. Stavba začala v roce 1732 na místě staršího kostela zmiňovaného již ve 13. století. O dva roky později byl nový kostel vysvěcen. Poté se každoročně stával cílem poutí, hojně navštěvovaných obyvateli ze širokého okolí. Poutě byly tradičně spojeny s trhy a směřovaly sem desítky řemeslníků a krámkářů, kteří tu nabízeli své výrobky a zboží. Bohatou historií regionu poznamenal konec druhé světové války a následný odsun německého obyvatelstva, při kterém došlo k vysídlení celého regionu Tepelska a Toužimska. Úbytek původních obyvatel již nebyl novými osadníky z vnitrozemí plně nahrazen. Opuštěné, mnohdy historicky cenné domy chátraly a mnohé vesnice byly srovnány se zemí. Podobný osud postihl také zapomenutý kostel sv. Blažeje. V roce 1957 budova po zásahu bleskem vyhořela. Při požáru byla zničena šindelová střecha i veškerý historicky cenný raně barokní inventář. Ze stavby postupem času zbyly pouze obvodové zdi. Vedle ruiny kostela stojí tichý pamětník dávných časů - staletá lípa velkolistá, vyhlášená v roce 1986 památným stromem. Chráněná Blažejská lípa má obvod kmene 5 metrů. Ironií osudu byla i ona později zasažena a poškozena bleskem.

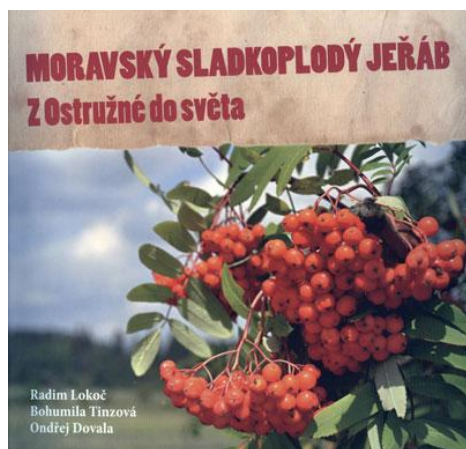
Na místě dnešního rybníka (o rozloze 50,49 ha) stával středověký dvůr Janow, který patřil premonstrátskému klášteru v Teplé. Během husitských válek dvůr zchátral a na jeho místě byl tepelským opatem Zikmundem v roce 1457 založen rybník Janowec (Kaperlteich).

Při putování po stezce se na instalovaných naučných tabulích také dočtete o rybníkářství a chovu ryb, které je tak typické pro zdejší oblast. Dále se, mimo jiné, dozvíte, že se nalézáte v pramenné oblasti Úterského potoka, který měl v historii význam pro rýžování zlata a energie jeho vodního toku poháněla četné zaniklé mlýny a pily (dnes při velkém štěstí najdeme podél potoka pozůstatky např. po Branišovském mlýně či Žernovnické pile a dalších).

Konec stezky je v místě začátku, popř. můžete pokračovat po silnici až do Branišova, kde se napojuje na poslední úsek Davidovy naučné stezky, která vede na Branišovský vrch, kde stávala astronomická observatoř vědce, geodeta a astronoma dr. Aloise Martina Davida.

Moravský sladkoplodý jeřáb

Dne 20. února 2012 byla ve Státním okresním archívu v Jeseníku představena útlá brožurka „Moravský sladkoplodý jeřáb – Z Ostružné do světa“, autorů Radima Lokoče, Bohumily Tinzové a Ondřeje Dovaly. Toto dílko je součástí projektu občanského sdružení Eberesche „Návrat jeřábu sladkoplodého do Jeseníků“, finančně podporovaného Lesy ČR, s. p., Olomouckým krajem, Nadací Partnerství spolu se Státním fondem životního prostředí ČR a MŽP ČR a Městem Jeseník.

V knížečce je chronologicky popsána Obec Ostružná, historie vzniku jeřábu moravského sladkoplodého včetně popisu jeho rozlišovacích znaků, informace o současném výskytu tohoto jeřábu v Ostružné a okolí a také praktické rady k pěstování a množení jeřábu. Nechybí zde ani upozornění na využívání specialit z jedlých jeřabin, samozřejmě s recepty. A je zde také uvedena pohádka, která, se svolením autora, je uvedena v plném rozsahu.

„Pohádka o čarovném stromu aneb Za všechno mohou jeřabiny

Bylo nebylo – tak začíná většina pohádek, i těch, které pohádkami nejsou. Čerstvá absolventka lesnické fakulty v Brně Jarmila Horčíčková nastoupila v roce 1988 coby mladá adjunktka na lesní správu v České Vsi. Hanačka každým coulem, původem z Olomouce, věděla tehdy o Jesenícku pramálo. Měla ale štěstí, osud jí dopřál skvělého učitele, lesníka ve výslužbě Václava Hédla, jenž ji nejen zaučoval do tajů práce technika na lesní správě, ale seznamoval ji i s krajinou a jejím kouzlem. Jednou takhle přišel balík od maminky z Hané plný hrušek na zavaření. Zkušený pan Hédl měl hned radu: „Zajed’ si na hájenku v Mlýnkách, u stodoly roste jedlá jeřabina. Uvidíš, oč budou hrušky zavařené s jeřabinami lepší.“ Jarmilka sedla na kolo, našla opuštěnou hájenku i strom obsypaný zářivě oranžovými plody. Zavařenina byla opravdu lahodná, jeřabiny jí dodaly barvu i příjemně

nakyslou chut'. Navíc, hájenka se slepými okny, zarostlá kopřivami pod podzimně zbarveným stromem padla mladé lesnici do oka a odtud do srdce. Dopis manželovi, tehdy vojenskou službou v Jihlavě, v němž se mu s kouzlem místa skrytého v podhůří Jeseníků svěřila, nezůstal bez odpovědi: „Zeptej se, komu hájenka patří, a zjistíš, zda tam můžeme bydlet.“ Jak prosté! Sjednat nájem v hájence již tak snadné nebylo. Ale nakonec vše dobře dopadlo, jako v každé správné pohádce, a mladí se do hájenky nastěhovali. A žili zde šťastně a spokojeně až .....

Ba ne, končí to trošku jinak: prožili zde krásný, někdy radostný a šťastný, někdy trochu smutný, ale naplněný kus života. Narodil se jim zde syn a prožil v klínu jesenických hor báječné dětství. Tam za hájenkou okolo jeřábu, dělal své první krůčky na běžkách. Dnes je členem reprezentačního týmu běžeckého lyžování ČR a rád by na olympiádu.

Manželé Horčíčkovi již na hájence nebydlí. Koupit ji nemohli, takže hájenka chátrala. Rádi se ale k ní a k jeřabinám, které je sem dovedly, ve vzpomínkách vracejí. A jedlý jeřáb? Rodil ještě dlouho, až před dvěma lety jej zlomil silný vítr. Zbyl po něm pouhý pahýl.“

K činnosti občanského sdružení se již hlásí mnoho obcí, jednotlivců i organizací, které pomáhají mapovat výskyt původních stromů a provádějí výsadbu nově vypěstovaných roubovanců. Je tedy naděje, že moravský sladkoplodý jeřáb bude v jesenické krajině opět doma.

Ing. Jaromír Latner, CSc.